

УДК 796.323.2(477)

Дар'я Володимирівна КАЗНАЧЕЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ПРЕДМЕТ І ЗАСІБ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ

Стрімкий розвиток інформаційних і фінансових технологій, глобалізація і, як наслідок, поява нового виду приватних віртуальних грошей – криптовалюти зумовили зміщення центру впливу держави в сфері регулювання грошового обігу. Відповідно, з появою нового виду фінансових взаємовідносин, виникають і нові загрози суспільству і державі в цілому.

В рамках теорії кримінального права посягання, що здійснюються з використанням криптовалют або здійснюються в сфері її обігу, не мають самостійного законодавчого визначення, також не закріплено і поняття самої криптовалюти. Відповідно на даному етапі в рамках кримінального закону можна сказати, що кріптовалютної злочинності в нашій державі юридично не існує. Разом з тим, кріптовалютна злочинність настільки динамічно розвивається в світових масштабах, в тому числі і в Україні, що її ігнорування є неможливим. Звісно ж, що без початкового законодавчого визначення базових понять неможливо розробити і ефективні заходи кримінально-правової охорони кріптовалютних відносин і повноцінних заходів відповідальності за злочини з її використанням

Криптовалюти – децентралізовані конвертовані цифрові валюти, засновані на математичних принципах, які генеруються і управляються автоматично за допомогою програмного забезпечення. Паралельно з впровадженням криптовалюти широке поширення отримала і технологія блокчейн, на основі якої функціонує найпопулярніша криптовалюта в світі - біткоїн.

Криптовалюти є абсолютно новим економіко-правовим явищем, відмінним від традиційних фіатних або електронних грошей. Незважа-

ючи на різні підходи до визначення різноманітних ознак криптовалют, загальними їх ознаками є:

- відсутність централізованого емісійного центру, тобто їх децентралізований характер;
- анонімність учасників операцій (у мережі використовуються криптографічні методи асиметричного шифрування даних із застосуванням публічного та приватного ключів);
- відсутність реальної їх забезпеченості (вартість криптовалют є результатом співвідношення попиту та пропозиції на них серед користувачів);
- віртуальні валюти здатні переміщатися по світу без обмежень [3, с. 2].

Однією з головних переваг криптовалют називають їх якісний захист, а також безмежні можливості транзакцій, а саме: будь-який власник гаманця може платити кому завгодно, де завгодно і за що завгодно; їх неможливо проконтролювати або заборонити, так що можна здійснювати перекази в будь-яку точку світу, де б не знаходився інший користувач з гаманцем біткоїн. Не потрібно платити комісії і мита банкам і іншим організаціям. У мережі немає єдиного керуючого центру, який би обробляв інформацію про транзакції, баланс програм-гаманців. Один з головних плюсів - анонімність - одночасно і мінус. Фізично неможливо повернути втрачені біткоїни. Система настільки анонімна і безпечна, у разі якщо учасник втрачає свій секретний ключ, який грає роль пароля для здійснення операцій, то відновити його неможливо.

На сьогодні, з одного боку не можна заперечити факту широкого розповсюдження операцій з криптовалютами та їх використання, а з іншого боку – факту відсутності поняття криптовалюти у національному законодавстві, визначення її правового статусу.

Віртуальній валюті притаманні функції фіатних валют. Вона є мірою вартості, може вимірювати вартість товарів як і реальна валюта. При цьому не можна сказати, що в економічному світовому співтоваристві є єдиний підхід до розуміння суті криптовалюти. Так, наприклад, Сінгапурське законодавство визначає біткоїн товаром і прирівнює його купівлю до купівлі програмного забезпечення. У Німеччині це «приватні гроші», а в США - це децентралізована віртуальна валюта. У Болівії та Еквадорі заборонено використання кriptovалют. У США, Німеччині, Сінгапурі діють обмеження на обіг криптовалют. В Японії біткоїн визнається легальним засобом платежу. А КНР нещодавно розпочала

тестування цифрового юаня. Більшість розвинених країн адаптують своє законодавство для регулювання обігу криптовалют [4].

Таким чином, навіть на міжнародному рівні на сьогодні відсутня єдність щодо визначення поняття та правової природи криптовалюти. Вітчизняна правова теорія і практика, як і більшість зарубіжних країн, також не вирішила цю проблему. Так, через свої технологічні особливості Bitcoin не може бути визнаний «електронними грошима», оскільки він не містить зобов'язання емітента з його погашення, не має єдиного емісійного центру і не прив'язаний до жодних готівкових або безготівкових коштів.

З точки зору кримінального права, залишається невирішеним питання про місце криптовалюти серед ознак складу злочину. Чи можна визнати криптовалюту засобом або предметом злочину, а можливо як першим так і другим, або взагалі залишити за рамками складу злочину.

Аналіз правозастосовної практики свідчить, що визнання криптовалюти в якості засобу вчинення злочину здебільшого у судів не викликає сумнівів та заперечень. Суди не відчують труднощів при кваліфікації діянь, в яких криптовалюта виступає як засіб вчинення злочинів, наприклад, пов'язаних із незаконним обігом зброї, наркотичних засобів, порнографії тощо. Операції з криптовалютою розглядаються як докази у кримінальній справі. Незважаючи на відсутність коштів ідентифікації користувачів криптовалют за номерами гаманців, інформація про транзакції використовується для перевірки підозр і уточнення обставин у справі. Також операції з використанням криптовалюти широко застосовуються при вчиненні злочинів щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму.

Використовуючи розрахунки в криптовалютою, правопорушник максимально відсторонюється від контакту з потенційним покупцем, залишає мінімум слідів злочинного діяння, а виключаючи візуальний контакт і спілкуючись за допомогою інтернет-месенджерів, істотно ускладнює виявлення і розслідування такого виду злочинів.

Також криптовалюта може виступати і в якості предмету злочину.

На сьогоднішній день вона може бути як самостійним засобом платежу, так і засобом обміну на будь-яку іншу валюту. З урахуванням анонімності операцій криптовалюта є досить привабливою формою незаконної винагороди. Невизнання її предметом названих вище зло-

чинів може спричинити фактичну легалізацію незаконних винагород у цій формі.

Саме тому актуальним на сучасному етапі є питання визнання криптовалют предметом злочинів проти власності.

Слід зазначити, що предмету злочинів проти власності традиційно притаманні певні ознаки, серед яких економічна (вартість), фізична (матеріальність), юридична (приналежність іншій особі). Що стосується економічної ознаки, то вважаємо, що вона властива криптовалюти, тому що існує певний її курс до офіційної валюти, на сьогодні криптовалюта може виступати засобом платежу за звичайні товари або послуги. Так, Subway, Amazon, Ebay і ряд інших організацій приймають до оплати біткоіни. Юридична ознака також притаманна криптовалюти, оскільки, незважаючи на анонімність гаманців, вони комусь належать, і якщо конкретний гаманець не належить певній особі, то для нього він чужий. Більш складне питання з фізичною ознакою. Предмет злочинів проти власності матеріально повинен бути окреслений в просторі (тобто повинен перебувати в твердому, рідкому або газоподібному стані, бути живим або неживим).

Проте в сучасній кримінально-правовій літературі все частіше піднімається питання про те, що об'єкти права власності в умовах сучасного інформаційного суспільства не обов'язково повинні мати матеріальну природу, тому як відносинам власності в юридичному та економічному сенсі схильні і нематеріальні блага.

Так, наприклад, О. Е. Радутний та О. Г. Ганжа вважають, що у широкому розумінні криптовалюту можливо розглядати як засіб вчинення злочину, або як його предмет, якщо під останнім розуміти не тільки речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон пов'язує наявність ознак того чи іншого злочину, але й інші явища (сюди, крім самої криптовалюти, слід відносити електричну або теплову енергію, інформацію тощо) [2, с. 169].

На думку Ю. А. Дорохіної, хоча криптовалюти є одним із видів віртуальних фінансових інструментів, проте їм притаманні всі ознаки предмета злочинів проти власності, а саме: фізичні ознаки характеризуються можливістю вимірювати їх у певних одиницях, ними можна торгувати на електронній біржі, тобто такий предмет можна вилучити; щодо соціально-економічної складової, то криптовалюти мають певну мінову

і споживчу вартість, а з точки зору юридичної ознаки – криптовалюти є чужим для винного майном [1, с. 170].

На нашу думку, фізична ознака криптовалюти як предмету злочинів полягає у її специфічній формі – цифровому коді.

Таким чином, існує практична необхідність визнання криптовалюти як предмету злочинів проти власності. Так, часто мають місце випадки її незаконного заволодіння шляхом обману. Наприклад, аналоги банку, що надають послуги «електронного гаманця», зникають безслідно (так звані фейкові гаманці), деякі просто переводять кошти клієнтів на інші рахунки, використовуються фальшиві гаманці та інші способи незаконно заволодіння криптовалютою. У разі невизнання криптовалюти предметом злочинів проти власності, всі незаконні дії, що виникають у віртуальному просторі не зможуть отримати належної кримінально-правової оцінки, а винні особи не будуть притягнуті до відповідальності.

Список бібліографічних посилань

1. Дорохіна Ю. А. Злочини проти власності. Теоретико-правове дослідження : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 744 с.
2. Радутний О. Е., Ганжа О. Г. Криптовалюта як нова дотична фінансового і кримінального права // Вороновські читання (Співвідношення матеріального та процесуального в регулюванні фінансових відносин) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 4–5 жовт. 2017 р.) / редкол.: А. П. Гетьман, М. П. Кучерявенко, Т. А. Латковська та ін. Харків : Асоціація фінансового права України, 2017. С. 166–170.
3. Погрібний Д. І. Питання визначення правового статусу криптовалют та господарсько-правового забезпечення їх використання в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2018. № 2. С. 1–9.
4. Барский Р. Цифровой юань заменит доллар. Что известно о криптовалюте Китая // Наука и техника : сайт. 17.04.2020. URL: <https://naukatehnika.com/cifrovoj-yuan.html> (дата звернення: 19.04.2020).

Одержано 21.04.2020